

مقاله علمی پژوهشی

نقش تبلیغات انتخاباتی در دیوارنویسی‌های وندالیستی فضاهای عمومی شهری، مورد مطالعه: شهر خرم‌آباد

نقیسه مرصوصی^۱، سلیمان میرزاپور^۲، سمیه تیموری^۳

۱. دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

۲. دانشجوی دکتری گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

۳. دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۳/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۸/۱۷

The Role of Election Advertisement In Vandalism Graffiti of Urban Public Spaces (Case study: Khorramabad city)

Nafiseh Marsousi^{*1}, Soleyman Mirzapour², Somayeh Teymouri³

1. Associate Professor, Department of Geography, Payame Noor University, Tehran, Iran

2. Ph.D. Student, Department of Geography, Payame Noor University, Tehran, Iran

3. Ph.D Geography and Urban Planning, Kharazmi University, Tehran, Iran

Received: 2018/06/05

Accepted: 2018/11/08

Abstract

The purpose of this study is the role of Election Advertisement in vandalism murals in public spaces of Khorramabad and also methods of control and counteraction. The method of the present research is descriptive-analytical and based on documentary and survey studies. In order to study the subject more closely, the statistical population of the study includes the population of Khorramabad according to the 2016 census (373,416) which has 3 districts, 23 districts and 77 urban neighborhoods and the sample size using Cochran's formula is 384 people based on sampling. Clusters were done. Cronbach's alpha coefficient (0.839) was used to assess the reliability and a survey of urban experts was used to validate the questionnaire. The study of the role of election campaigns in vandalism graffiti is an innovation of this research. To assess the effects of vandalism in the city using questionnaires completed by urban experts; The ELECTERE model ranked the most important vandalism factors in the city. The results of the research showed that the most graffiti that caused the loss of citizens' rights and also damaged the urban furniture was related to the Election Advertisement of the candidates of this city and other vandalistic graffiti had the lowest amount. According to surveys, more than 58.33% of the murals in Khorramabad are related to the candidates' Election.

Keywords

graffiti, vandalism, public space, Khorramabad city.

چکیده

هدف از پژوهش حاضر نقش تبلیغات انتخاباتی در دیوارنویسی‌های وندالیستی فضاهای عمومی شهر خرم‌آباد و نیز روش‌های کنترل و مقابله با آن است. روش تحقیق حاضر توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات اسنادی و پیمایشی است. به منظور بررسی دقیق‌تر موضوع، جامعه آماری تحقیق شامل جمعیت شهر خرم‌آباد طبق آمار سرشماری سال ۱۳۹۵ (۳۷۳،۴۱۶) که دارای ۳ منطقه، ۲۳ ناحیه و ۷۷ محله شهری است و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر بر اساس نمونه‌گیری خوشه‌ای انجام شد. برای سنجش پایایی از ضریب آلفای کرونباخ (۰/۸۳۹) و جهت روایی پرسش‌نامه از نظرسنجی کارشناسان امور شهری استفاده شده است. مطالعه نقش تبلیغات انتخاباتی در دیوارنویسی‌های وندالیستی، نوآوری این پژوهش محسوب می‌شود. به منظور بررسی اثرات وندالیسم در شهر با استفاده از پرسش‌نامه‌هایی که توسط کارشناسان مسائل شهری تکمیل شد؛ از طریق مدل ELECTERE به رتبه‌بندی مهم‌ترین عوامل وندالیسم در شهر پرداخته شد. نتایج تحقیق نشان داد که بیشترین دیوارنویسی‌هایی که موجب از بین رفتن حقوق شهروندان و نیز صدمه به مبلمان شهری شده، مربوط به تبلیغات انتخاباتی نامزدهای این شهر بوده است و سایر دیوارنویسی‌های وندالیستی کمترین مقدار را به خود اختصاص داده است. بنابر بررسی‌های انجام‌گرفته، بیش از ۵۸/۳۳ درصد دیوارنویسی‌های شهر خرم‌آباد مربوط به تبلیغات نامزدهای انتخاباتی است.

واژگان کلیدی

تبلیغات انتخاباتی، دیوارنویسی (وندالیسم)، فضای عمومی، شهر خرم‌آباد.

مقدمه

وندالیسم یک پدیده مخرب در محیط‌های شهری و اجتماعی است که موجب آسیب و تخریب اموال عمومی و خصوصی را فراهم می‌کند. در توسعه شهری پایدار همواره باید دنبال راه‌هایی برای کنترل آسیب‌های وارده با کمترین هزینه‌های مادی و معنوی بود (یشمی و اخوان گوران، ۱۳۹۲: ۱). وندالیسم، یک کجروی، رفتار بزهکارانه و مسئله اجتماعی است که نه تنها سلامتی و امنیت جامعه را به مخاطره می‌اندازد، بلکه هزینه‌های گزافی را هم تحمیل می‌کند (کریمی، ۱۳۹۵: ۸۲۷).

رفتارهای تخریب‌گرایانه در جامعه، بخشی از رفتارهای ناپه‌نجان و پرخاشگرانه‌ای است که افرادی بدون هیچ‌گونه بهره مادی مرتکب آن می‌شوند. چنین رفتارهایی خسارت‌های زیادی بر پیکر جامعه تحمیل می‌کند. این پدیده اجتماعی که خاصیتی فراگیر و جهانی دارد، وندالیسم نامیده می‌شود و با توسعه شهرنشینی در ابعاد مختلف گسترش بسیار یافته است (حیدری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱).

وندالیسم به عنوان یک آسیب اجتماعی به خصوص در جوامع مدرن ظهور و بروز گسترده‌ای یافته است. در جوامعی که نظام ثبت اطلاعات دقیق و منظمی دارند، یافته‌ها حاکی از آن است که سالانه بخش‌های مختلف جامعه متحمل خسارت گسترده‌ای از این اقدامات می‌شوند و هر ساله میلیون‌ها دلار صرف تعمیر و جایگزینی اشیایی می‌شود که وندال‌ها به آن‌ها آسیب وارد کرده‌اند. آمار و ارقامی که از سوی نهادهای رسمی در کشورهای مختلف ارائه می‌شود، سرسام‌آور و قابل توجه است و به خوبی نشان‌دهنده گستره و تنوع آسیب‌هایی است که در بخش‌های خدمات، محیط‌زیست، آموزش، بهداشت و تفریحات وجود دارد و هر روزه در جوامع جاری و ساری است (دقاقله و کلهر، ۱۳۸۹: ۸۹). وندالیسم پدیده‌ای است که ریشه در رشد شهرنشینی دارد و با بسط تمدن شهری و زندگی ماشینی و نیز تحمیل مقررات خشک نظام شهری در دوره جدید، افزایش یافته است. این ناپه‌نجانری در محیط شهری و در قلمرو خدمات شهری باعث خسارت اجتماعی و اقتصادی فراوانی شده و برای حیات اجتماعی و فردی آثار مخربی در پی دارد و با اصول مسلم نظام اجتماعی در تعارض است (فتحی و محمدی، ۱۳۹۰: ۱۵۸).

دیوارنویسی‌های وندالیستی نیز از انواع وندالیسم است که آسیب فراوانی به سطوح و دیوارهای شهری می‌رساند. دیوارنویسی‌های شهری شامل تبلیغات مشاغل، یادگاری‌ها و ... است که چهره شهر را نازیبا می‌سازد، سیما و شکل شهرها در معرض دید مستمر میلیون‌ها نفر از مردم قرار دارد و بیش از هر چیز دیگر از طریق دید بر روحیه مردم تأثیر می‌گذارد (صالحی، ۱۳۸۶: ۸۵).

صدمه به اموال شهری یا وندالیسم به معنای تخریب هر گونه وسایل، تجهیزات و مبلمان شهری است و به مواردی اطلاق می‌شود که شخص به تخریب اموال عمومی و اموال دیگران مبادرت می‌کند. این مسئله یکی از مشکلات و معضلات جوامع شهری است که همگام با رشد و توسعه شتاب‌زده شهر و درونی نشدن فرهنگ شهرنشینی در بین جوامع مختلف به وجود آمده است.

با توجه به تعاریف ذکر شده، هرگونه تخریب فضاهای عمومی شهری که موجب افت کیفیت محیط شود، از جمله تخریب به وسیله دیوارنویسی، وندالیستی محسوب می‌گردد. با توجه به این که خرم‌آباد از شهرهای گردشگر پذیر کشور به شمار می‌آید و از آنجا که، پدیده وندالیسم، سیما و شکل شهر را در برابر دید هزاران بازدیدکننده، نازیبا ساخته و می‌تواند موجب اتلاف بخش زیادی از سرمایه‌های این شهر گردد، انجام پژوهش مذکور از هر جهت ضروری است.

بنابراین سؤال اصلی پژوهش بار است از این که: تبلیغات انتخاباتی تا چه میزان در دیوارنویسی‌های وندالیستی فضاهای عمومی شهر خرم‌آباد مؤثرند؟ در همین راستا هدف اصلی پژوهش حاضر تعیین نقش تبلیغات انتخاباتی در دیوارنویسی‌های وندالیستی فضاهای عمومی شهر خرم‌آباد و نیز روش‌های کنترل و مقابله با آن است و مطالعه نقش تبلیغات انتخاباتی در دیوارنویسی‌های وندالیستی، نوآوری این پژوهش محسوب می‌شود.

مبانی نظری پژوهش

وندالیسم

ریشه لغوی واژه وندالیسم^۱ از عنوان «وندال» گرفته شده است که نام قومی بوده که در اروپای قرن پنجم میلادی می‌زیستند. این قوم به هر سرزمین و شهری که وارد می‌شدند، اموال ساکنان آن را به غارت می‌بردند و اشیاء و آثار غیرقابل حمل آنان را تخریب کرده و از بین می‌بردند. ویژگی تخریبی این قوم، سبب شد که نام آن‌ها بر اعمال و اقدام‌های تخریبی در شهرها اطلاق شود و هرگونه تخریب اموال عمومی، یادآور نام و یاد آنان باشد (فدایی، ۱۳۸۷: ۱۴). از نظر لغوی «وندالیسم» به معنای تخریب اماکن و وسایل و امکانات شهری است. فرهنگ لانگمن (۲۰۰۳) می‌نویسد: وندال‌ها گروهی هستند که اعمال خشونت‌آمیز و پرخاشگرانه‌ای از خود نشان می‌دهند و احساس

اجحاف و بی‌عدالتی، دو انگیزه مهم در ایجاد پرخاشگری و خراب‌کاری ویرانگرانه وندال‌هاست. وندال‌ها می‌توانند گستره‌ای از عادی‌ترین و آرام‌ترین شهروندان تا جنایت‌کاران را در برگیرند که بدون انگیزه‌های مالی یا شغلی، دست به جنایت می‌زنند (فرهنگ لانگمن، ۲۰۰۳). وندالیسم را حالت شدید جماعت، انبوهه یا گروهی دانسته‌اند که به صورت تجمع سازمان نیافته و بی‌هدف، به شکل آبی، تحت تأثیر همدیگر قرار می‌گیرند و تحرکات تخریبی و ویرانگری انجام می‌دهند. وندالیسم هم گام با رشد و توسعه شتاب‌زده شهر و درونی شدن فرهنگ شهرنشینی در بین جوامع مختلف به وجود آمده است. از خراب‌کاری‌های شهری به‌عنوان انحراف یا آشفتگی اجتماعی یاد می‌شود که در آن افراد قادر به برقراری ارتباط، از طریق نظام متشکل از قواعد مشترک نیستند و در بروز هیجانات و احساسات درونی خود به رفتارهای نابهنجار روی می‌آورند (نبوی و همکاران، ۱۳۹۰: ۸۵-۸۶).

وندالیسم یکی از عوامل مخل نظم و امنیت عمومی خصوصاً در شهرها و زندگی شهری است. وندال‌ها اموال، محیط و عوامل انسانی را آماج اقدامات تخریبی خود قرار می‌دهند، آن‌ها از طریق ویرانگری، وحشی‌گری، شرارت، خرابکاری و باج‌گیری به فعالیت‌های خود جهت می‌دهند. باین‌وجود، میان وندالیسم و دیگر انواع جرم‌ها مانند سرقت، آدم‌ربایی از یک سو و اغتشاش از سوی دیگر، تفاوت‌های معناداری وجود دارد، امری که کمتر بدان توجه شده و موجب شده تا موضوع وندالیسم آن‌قدر گسترده شود که دیگر وندالیسم همه‌چیز را شامل شده و لذا هیچ حوزه مختص خود را شامل نمی‌شود (عبداله‌خانی، ۱۳۸۶: ۷). وندالیسم به عنوان یک پدیده و مسئله اجتماعی مورد توجه متفکران رشته‌های مختلف قرار گرفته است هر یک از آنان، این پدیده را از زاویه‌ای خاص، مورد بررسی قرار داده‌اند و این امر موجب دسته‌بندی‌های گوناگون شده است. متفکرانی چون لومبروزو، شلدون به نقش عوامل زیستی و وراثتی اشاره کرده‌اند و در واقع معتقدند که خشونت و رفتارهای وندالیستی افراد را می‌توان با توجه به خصوصیات بیولوژیکی آن‌ها تبیین کرد. دسته دیگر از متفکران که در این زمینه کار کرده‌اند، روان‌شناسان هستند. این افراد بر نقش عوامل روانی و خلق‌وخوی افراد تأکید دارند و برخلاف دسته قبل، معتقدند که رفتارهای نابهنجار فرد را باید بر اساس عوامل روانی و مشکلات درونی فرد تبیین کرد، نه مشکلات زیستی و وراثتی. روان‌شناسان به نقش و تأثیر غریزه، محرومیت و بی‌نظمی‌های روانی اشاره می‌کنند. درنهایت، سومین دسته از متفکرانی که به این مسئله پرداخته‌اند، روان‌شناسان اجتماعی و جامعه‌شناسان هستند که رایج‌ترین نظریه‌های موجود در تبیین رفتارهای وندالیستی را مطرح کرده‌اند. این گروه معتقدند که رفتارهای وندالیستی یک مسئله اجتماعی است و باید با توجه به عوامل اجتماعی و محیطی تبیین شود و تبیین آن بر اساس عوامل بیولوژیکی و روانی را نادرست می‌دانند (فتحی و محمدی، ۱۳۹۰: ۱۶۸).

در واقع، وندالیسم به‌گونه‌ای کنش معطوف به تخریب و ضربه زدن به اموال عامه است که این امر با انگیزه‌های خاصی صورت می‌گیرد و به‌نوعی قواعد کنش اجتماعی و قوانین رسمی یا غیررسمی جامعه را در نظر نگرفته و منع قانونی و یا قبح اخلاقی و اجتماعی نهفته در این‌گونه اعمال را نادیده می‌گیرد. دقیقاً از همین منظر است که وندالیسم به‌عنوان یک آسیب اجتماعی مطرح می‌شود. بسیاری از جامعه‌شناسان نیز با بهره‌گیری از همین ادبیات، وندالیسم را در کنار سایر انحرافات اجتماعی قرار می‌دهند و به‌گونه‌ای با بهره‌گیری از تئوری‌هایی که سعی کرده‌اند آسیب‌های دیگر را تبیین کنند، در تعریف و تبیین این کنش و عمل نیز کوشیده‌اند. در مجموع و با بهره‌گیری از ادبیات فوق می‌توان این ویژگی‌ها را برای وندالیسم برشمرد:

- ۱- معطوف به تخریب و ضربه دن به کالا و منابع مادی است؛
- ۲- هدف آن، تأسیسات و منابع عمومی است؛
- ۳- آگاهانه و عمدی انجام می‌شود؛
- ۴- هیچ‌گونه نفع شخصی و جمعی بر آن مترتب نیست؛
- ۵- در شکل کلان آن و در سطح جامعه، خصلت تکرار شونده دارد؛
- ۶- خصلتی خصمانه و کینه توزانه دارد که ممکن است در ضمیر ناخودآگاه مستتر باشد؛
- ۷- نوعی واکنش در قبال اجحاف‌ها، فشارها و درماندگی است (دقاقله و کلهر، ۱۳۸۹: ۹۴-۹۵).

در تعریف قانون از وندالیسم، باید گفت طبق ماده ۶۱۱ قانون مجازات اسلامی، هر کس با هیاهو و جنجال یا حرکات غیرمتعارف یا تعرض به افراد، موجب اخلال نظم، آسایش و آرامش عمومی شود یا مردم را از کسب‌وکار باز دارد، به حبس از سه ماه تا یک سال و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد. همچنین، بر اساس ماده ۶۸۳ قانون مجازات اسلامی، هر نوع غارت و اتلاف اموال و اجناس یا محصولات که از طرف جماعتی بیش از سه نفر به نحوی قهر و غلبه واقع شود، چنانچه محارب شناخته نشوند، به حبس از دو تا پنج سال محکوم خواهند شد. همچنین طبق ماده ۶۷۷ قانون مجازات اسلامی، هر کس عمداً اشیاء منقول یا غیرمنقول دیگری را تخریب یا به هر نحو کلاً یا بعضاً تلف کند و یا از کار بیندازد، به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم خواهد شد (فدایی، ۱۳۸۷: ۱۴-۱۵).

در بروز هر نوع آسیب اجتماعی، از جمله وندالیسم، بسیاری از عوامل اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی مؤثرند و از آن جمله می‌توان به درهم ریختن سنت‌ها و سرعت فزاینده مدرنیته اشاره کرد. مسائلی نظیر از خودبیگانگی، بیکاری، فقر، نابسامانی‌های خانوادگی و مشکلات هویتی جوانان، به‌طور مستقیم زمینه‌های اجتماعی را برای وجود انواع آسیب‌ها از جمله وندالیسم در جامعه فراهم می‌کند. ضمن این‌که عوامل غیرمستقیمی مانند طلاق، اعتیاد والدین و نیز در بروز این آسیب‌ها مؤثرند (فتحی و محمدی، ۱۳۹۰: ۱۶۸).

به‌طور کلی، می‌توان گفت که خصوصیات فردی و خانوادگی افراد، شرایط اجتماعی و اقتصادی جامعه و عوامل اجتماعی بر پدیده وندالیسم مؤثر است که از آن جمله می‌توان به نبود عدالت اجتماعی در توزیع خدمات و امکانات شهری و همچنین کمبود امکانات جهت اوقات فراغت و مشارکت اجتماعی شهروندان اشاره کرد. از دیگر عوامل مؤثر بر رفتارهای وندالیستی، عوامل محیطی از جمله تراکم زیاد جمعیت و طراحی نامناسب محیط است (خاکپور و حسینی، ۱۳۹۳: ۵۵). اگر همه نظریه‌های مرتبط با وندالیسم را جمع‌بندی کنیم، به چهار دسته عوامل عمده شامل عوامل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و محیطی می‌رسیم (Salehi, 2006: 12).

وندالیسم را به دو دسته کلی می‌توان تقسیم‌بندی کرد: در وندالیسم فردی، شخص با هنجارشکنی بنا به دلایل مختلف و این‌که هدف و انگیزه و برنامه خاصی دارد، اقدام به اعمال خراب کارانه مانند بریدن سیم گوشی تلفن‌های همگانی یا پاره کردن صندلی‌های سینما یا پاره کردن صندلی اتوبوس‌های عمومی و شهری و یا دیوارنویسی می‌کند. وندالیسم گروهی، نوع دوم است که در این حالت گروه خاصی با اهداف معین و با برنامه از پیش تهیه‌شده، اقدام به خراب‌کاری می‌کنند که باید با کنترل صحیح این موارد، از گسترش روحیه خراب‌کاری جلوگیری کرد (فدایی، ۱۳۸۷: ۱۵). موضوع مورد نظر این تحقیق، دیوارنویسی‌های وندالیسمی است که باعث آلودگی‌های دیداری در شهرها می‌گردد.

آلودگی دیداری در فضا که عدم نظارت بر مکان و اغتشاش بصری را نشان می‌دهد، موارد زیر را شامل می‌شود:

- وجود ساختمان‌هایی با پنجره‌های شکسته؛
- وجود ساختمان‌هایی با ظاهر و نمای کثیف و مخدوش؛
- وجود تابلوهای کصیف و شکسته؛
- عدم هماهنگی و نظم نماها و عناصر فضایی؛
- عدم هماهنگی و یکپارچگی احجام ساختمانی؛
- عدم هماهنگی و نظم ترافیک و عبور عابرین پیاده؛
- مشهود بودن دیوارنویسی‌های ناهنجار (وندالیسمی)؛
- میزان اغتشاش در سطح افقی فضا؛
- وضعیت نامناسب ظاهری مبلمان شهری و پوشش گیاهی؛
- عدم کیفیت رنگ‌های استفاده شده در فضا.

نوشتن یادگاری بر روی دیوارها و درختان، پاره کردن صندلی اتوبوس‌ها، صدمه زدن به باجه‌های تلفن عمومی، شکستن شیشه‌ها، لامپ‌های معابر عمومی و میز و نیمکت‌های کلاس درس و غیره از جمله مصادیق وندالیسم است. از این‌رو، وندالیسم نه تنها به‌عنوان یک رفتار بزهکارانه، بلکه به‌مثابه یک معضل یا مسئله اجتماعی در بسیاری از جوامع مطرح شده است (نواح و کوپایی، ۱۳۹۱: ۱۳۲). متأسفانه اطلاعات و آمار دقیقی از خسارت‌هایی که در اثر رفتارهای وندالیستی، به چهره شهر وارد می‌شود، وجود ندارد و از اقداماتی مانند دیوارنویسی و چسباندن تراکت‌های تبلیغاتی و نقاشی‌های بی‌معنایی که بر در و دیوارها نقش می‌بندد تا تخریب مجسمه‌ها و اشیایی که برای زیباسازی در محلات، خیابان‌ها و میدان‌ها نصب می‌شود را می‌توان در زمره رفتارهای وندالیسمی در این حوزه قرار داد (دقاقله و کلهر، ۱۳۸۹: ۱۰۵).

۲- نظریهٔ آنومی و ساختار خانواده^۲

ویلیام گود^۳ در این دیدگاه، از مفهوم آنومی استفاده کرده و آن را به خانواده تعمیم داده است. از نظر وی، خانواده کانون پرورش شخصیت فرد است و هرگونه اختلال در آن، به پدید آمدن شخصیت بزهکار و منحرف منجر می‌شود. از نظر وی، خانواده وظایفی در قبال فرزندان خود بر عهده دارد از جمله تأمین نیازهای جسمی فرزندان، شناخت خود و خویش، یادگیری و نقش خانواده به‌عنوان منبع رشد

2. Anomie and Family Structure Theory

3. Good, W

- نبود پدر به دلیل مشروعیت نداشتن کودک، فوت، طلاق والدین و...؛
- وجود انواع بیماری‌های روانی و جسمی والدین؛
- وجود روابط ضعیف و غیر عاطفی در میان اعضای خانواده که گود از آن به‌عنوان خانوادهٔ توخالی نام می‌برد. وی معتقد است در این شرایط، خانواده از حمایت همدیگر محروم‌اند و بزهکاری و وندالیسم رخ می‌دهد (همان: ۴۲).

- نظریه خرده‌فرهنگی^۴

این نظریه بیشتر به بزهکاری می‌پردازد و آن را با جرم متفاوت می‌داند. به باور طرفداران این نظریه از جمله میلر، رفتار بزهکارانه، به‌وسیلهٔ افرادی که هنوز به سن قانونی نرسیده‌اند، رخ می‌دهد و بیشتر به‌وسیلهٔ دار و دسته‌های بزهکار معمولاً در اجتماعات خرده‌فرهنگی طبقات پایین جامعه شکل می‌گیرد (رضانی، ۱۳۷۵: ۳۶).

- نظریه جامعه‌پذیری^۵

نظریه جامعه‌پذیری بر پیوند اجتماعی تأکید دارد. خانواده و جامعه، دو عامل مهم در ایجاد این پیوند هستند. در این رویکرد، جایگاه خانواده، آموزش و پرورش، رسانه‌ها و مقولهٔ نظارت اجتماعی کانون توجه قرار می‌گیرد. کودک در فرایند اجتماعی شدن، علاوه بر کسب مهارت‌ها و توانایی‌ها، موضوع پرورش می‌شود. بخشی از این وظیفهٔ پرورشی را سازمان‌های رسمی بر عهده دارند و بخشی دیگر به عهدهٔ والدین، رسانه‌های گروهی و سایر عوامل پیچیدهٔ اجتماعی است. رویکرد جامعه‌پذیری از سویی به دیدگاه امیل دورکیم و هابز و از سوی دیگر، به نظریه بی‌سازمانی اجتماعی نزدیک است. اگر خانواده، آموزش و پرورش و رسانه‌ها، در جامعه‌پذیر کردن افراد دچار اختلال شوند و با یکدیگر تناسبی نداشته باشند، فرد به اعمال انحرافی روی می‌آورد (بخارایی، ۱۳۸۶: ۴۸۸).

- نظریه برآیند کلارک^۶

آر کلارک، در مدلی علمی توصیفی، به روش تحلیل مسیر، متغیرهای مستقل مؤثر بر پیدایش رفتارهای وندالیستی را مدنظر قرار می‌دهد و آن‌ها را به هشت گروه مشخص تقسیم می‌کند که عبارت‌اند از:

۱. تجارب نخستین دوران کودکی و محیط اولیه؛ ۲. توارث؛ ۳. شکل‌گیری شخصیت بزهکار؛ ۴. عوامل شخصیتی، اجتماعی و اقتصادی؛ ۵. شرایط و وضعیت فعلی فرد نظیر کنترل والدین؛ ۶. شرایط و موقعیت مکانی فرد نظیر مسکن ناسالم، خیابان‌های مناطق فقیرنشین، مکان‌های فاقد گشت پلیس، مکان‌های متروکه و مخروبه، خانه‌های خالی؛ ... ۷. بحران‌ها و وقایع که به احساس درماندگی، کسالت و خشم فرد منجر می‌شود ۸. جریان‌های شناختی و ادراکی و انگیزش فرد که در این میان، شرایط و موقعیت و وضعیت خاص فرد نقش مهمی دارد (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳: ۱۶۵).

مطالعهٔ نظریه‌های مختل و گستردگی ابعاد موضوع مورد مطالعه باعث شد محقق دید ترکیبی داشته باشد و به‌صورت تلفیقی از هریک از نظریه‌های مطرح، نتیجهٔ خاصی استخراج کند. برای تبیین عوامل فردی و اجتماعی مؤثر بر گرایش به وندالیسم در بین شهروندان، در کنار نظریه‌های جامعه‌شناختی و روان‌شناسی اجتماعی مربوط به انحرافات، نظریه‌های وندالیسم نیز استفاده شد. بر اساس نظریات صاحب‌نظران و تحلیل‌گران علوم اجتماعی و روان‌شناسی و صاحب‌نظران وندالیسم باید گفت به وجود آوردن فرد وندالیسمی، تابع علل و عوامل اجتماعی و روانی مختل است (بخارایی، ۱۳۸۶: ۴۸۸).

فضاهای عمومی شهری

از دید بسیاری از دانشمندان، فضا عنصر جدانشدنی ساخت مادی و ساخت‌مند شدن زندگی اجتماعی است و این بدان معناست که نمی‌توان آن را جدا از جامعه و روابط اجتماعی فهمید (افروغ، ۱۳۷۷: ۱۸). موضوع فضای شهری از جمله مباحث پرجاذبه‌ای است که بسیاری از اندیشمندان مسائل شهری به آن توجه داشته و اهمیت آن را اساساً به جهت رابطه‌ای می‌دانند که با راهبردهای اجتماعی، پالایش ساخت اجتماعی، تولید کیفیت انسانی-عاطفی در جامعه، بیان زندگی فعال مردم، فعالیت سیاسی، زندگی سالم شهری و مانند آن دارد. امروزه موضوع خلق فضای شهری مطلوب، پویا و سرزنده، به لحاظ کارکرد اجتماعی، روانی، فرهنگی، اقتصادی و محیطی-کالبدی آن، یکی از اهداف راهبردی ارتقای کیفیت محیط مصنوع شهری و با راهبردهای اجتماعی پیوند دارد (کاشانی‌جو، ۱۳۸۹: ۹۵).

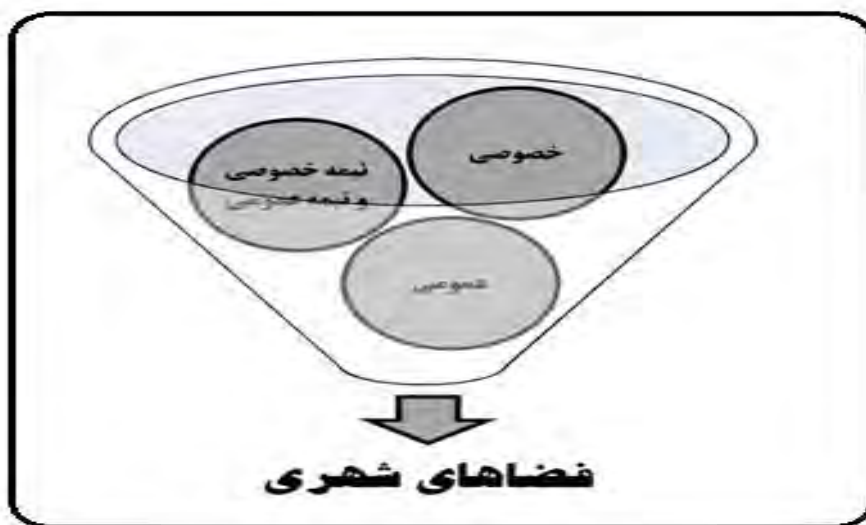
فضای شهری فضائی مادی است، با ابعاد اجتماعی و روان‌شناختی‌اش و شکل شهر، هندسه این فضا (مدنی‌پور، ۱۳۷۹: ۱۳۰). فضای شهری صحنه‌ای است که داستان زندگی جمعی در آن گشوده می‌شود و در این فضا فرصت آن وجود داد که برخی از مرزهای اجتماعی

4. Subculture Theories

5. Sociability Theories

6. Clark

شکسته شده و برخوردهای از پیش تدوین نیافته اتفاق افتاده و افراد در یک محیط اجتماعی جدید باهم ارتباط برقرار کنند (Lynch, 1972: 1089).

مأخذ: پاکزاد، ۱۳۸۵: ۷۷

شکل ۱. فضاهای موجود در شهر

در این بین فضاهای عمومی یکی از مهم‌ترین فضاهای شهری است و آن دسته از فضاهایی می‌باشند که عموم شهروندان بدون نیاز به کنترل و ... حق ورود و حضور در آن را دارند. فضاهای عمومی به واسطه مقیاس عملکردی و همچنین طیف متنوع و گسترده مخاطبین خود دارای بیشترین سهم در حیات جمعی شهروندان هستند (رهنمایی، ۱۳۸۶: ۲۳).

شکل ۲. رویکردهای مرتبط با فضاهای عمومی شهری

مأخذ: رضویان و همکاران، ۱۳۹۲: ۵

امروزه علیرغم اهمیت این‌گونه فضاها در فضای شهری، شاهد بی‌توجهی و ... به آن‌ها در برنامه‌ریزی شهری هستیم. تجربه نشان می‌دهد به‌رغم توجه اندیشمندان، تلاش برای ایجاد، احیا و تقویت فضای شهری عموماً با موفقیت همراه نبوده است که برخی از دلایل به وجود آمدن این وضعیت عبارت‌اند:

۱- غلبه اصالت شکل در شناخت، تحلیل و طراحی فضای شهری؛

۲- کم‌توجهی به بستر اجتماعی و عدم شناسایی دقیق عوامل اجتماعی؛

۳- عدم ارائه تعریف مناسب و...؛

امروزه نگاه به فضاهای عمومی شهری، به‌عنوان یک ضرورت اساسی در برنامه‌های توسعه شهری حکایت از بازتولید این فضاها در تقویت وجه فرهنگی- اجتماعی شهر دارد. این در حالی است که به دلایل مختلف از جمله گرایش به زندگی خصوصی، توسعه زندگی اطلاعاتی، توسعه حومه‌نشینی و مشکلات ناشی از فرسودگی و ازدحام فضاهای درونی شهرها و ... در دهه‌های قبل، این فضاها اهمیت کمتری در الگوهای شهرسازی معاصر داشته‌اند (رفعیان و سیفانی، ۱۳۸۴: ۳۵).

پیشینه پژوهش

با توجه به بررسی‌های انجام شده، مطالعاتی در مورد وندالیسم انجام گرفته است که بعضاً نیز اشاراتی به پدیده دیوارنویسی نموده‌اند، که در زیر به آن‌ها اشاره می‌کنیم.

ویلسون و هیلی^۷ (۱۹۸۶) در پژوهشی با عنوان «گرافیتی و وندالیسم بر وسایل حمل‌ونقل عمومی» به این نتیجه می‌رسند که وندال‌ها و کسانی که به وسایل عمومی آسیب می‌رسانند، عمدتاً مرد هستند و در فاصله سنی ۱۳-۱۷ سالگی قرار دارند. همچنین منطقه محل سکونت بیشتر این افراد پایین‌شهر و میزان سواد و تحصیلات آن‌ها کم است. این افراد از نظر بعد خانوار، در خانواده‌های شلوغ زندگی می‌کنند و در گروه‌هایی عضویت دارند که پایبندی چندانی به مقررات اجتماعی ندارند و تمایل شدیدی به اعمال وندالیسمی دارند (کریمی منجر موئی و فرهمند، ۱۳۹۵: ۱۸۷).

لونستین^۸ (۱۹۸۶) در پژوهشی با عنوان «خراب‌کاری در مدارس» به این نتیجه می‌رسد که ارتباط معناداری بین ساخت خانواده با میزان انجام اعمال خراب کارانه وجود دارد و نبود پدر در خانواده، بیش از نبود مادر بر میزان بزه‌کاری و خراب‌کاری افراد مؤثر است (لونستین، ۱۹۸۶: ۱۲).

فیلیپ^۹ (۱۹۹۳) در پژوهشی با عنوان «وندالیسم در دانشکده‌ها با تکیه بر دیوارنویسی» با استفاده از روش پیمایشی به این نتیجه می‌رسد که رفتارهای وندالیسمی در دانشکده‌ها، برای دانشگاه‌ها بسیار پرهزینه است و خسارت بسیار زیادی به بار می‌آورد. همچنین محقق متغیرهای جنسیت، نژاد و طبقه اجتماعی / اقتصادی را اصلی‌ترین عامل تأثیرگذار در انجام کنش‌های وندالیسمی می‌داند (کریمی منجر موئی و فرهمند، ۱۳۹۵: ۱۸۷ به نقل از فیلیپ، ۱۹۹۳).

موزر^{۱۰} (۱۹۹۸) در پژوهشی با عنوان «تخریب تلفن‌های همگانی با تأکید بر نظریه کنترل اجتماعی» به این نتیجه رسیده است که خلوت بودن خیابان یکی از علل مهم و درخور توجه در خراب‌کاری است. تخریب فضاهای سبز، مجسمه‌های پارک‌ها، اماکن عمومی و میدان‌ها، آسیب رساندن به تلفن‌های عمومی شهری و نظایر آن، همه نمودهای رفتارهای خرابکارانه‌ای است که بیشتر، جوانان خیابانی انجام می‌دهند (موزر، ۱۹۹۸: ۸۰).

یاووز و کالوگلو (۲۰۱۰) در پژوهشی با عنوان «مطالعه تجربی وندالیسم: پارک‌های ترابزون» با روش مشاهده‌ای به مطالعه اثرات وندالیسم بر پارک‌های شهری ترکیه پرداخته‌اند. در نهایت به این نتیجه رسیده‌اند که عامل فصل، نوع مالکیت (خصوصی و دولتی)، نور و تاریکی، نوع مکان (باز و نیمه‌باز) بر وندالیسم مؤثر است (کریمی منجر موئی و فرهمند، ۱۳۹۵: ۱۸۷).

محسنی (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان «اولویت‌بندی آسیب‌ها و مسائل شهری در ایران (مطالعه موردی: شهر گرگان)» به این نتیجه رسیدند که وندالیسم، یکی از مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی شهر به شمار می‌آید (محسنی، ۱۳۸۸: ۱).

شاکری‌نیا (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «بررسی اثر فضای سبز شهری بر رفتارهای وندالیستی، پرخاشگرانه و نوع‌دوستانه نوجوانان شهر رشت» به این نتیجه رسیده است که بین پرخاشگری وندالیسمی، پرخاشگرانه و رفتارهای نوع‌دوستانه در نوجوانان رابطه معنادار وجود دارد. بدین معنی که نوجوانانی که در محیط‌های واجد فضای سبز زندگی می‌کنند، از پرخاشگری و وندالیسم کمتر و نوع‌دوستی بیشتر برخوردارند (شاکری‌نیا، ۱۳۹۰: ۱).

نواح و کوپایی (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی و شخصیتی مؤثر بر وندالیسم در بین دانش‌آموزان دبیرستانی شهر اهواز» به ارائه بحثی تحلیلی درباره عوامل مؤثر بر گرایش افراد به خراب‌کاری پرداختند (نواح و کوپایی، ۱۳۹۱: ۱۳۹).

7. Wilson & Healy

8. Lowenstein

9. Philip

10. Mozer

علیوردی نیا و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «تبیین رفتارهای وندالیستی از دیدگاه نظریه‌های آنومی-فشار مطالعه دانشجویان دانشگاه مازندران» به این نتیجه رسیدند میزان رفتارهای وندالیستی دانشجویان در سطح پایینی است و علاوه بر آن نتایج نشان داد رفتارهای وندالیستی تابعی مثبت از متغیرهای احساسات منفی و حذف محرک مثبت‌اند (علیوردی نیا و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۳).

راسخ و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «عوامل اجتماعی تأثیرگذار بر گرایش به خرابکاری (مطالعه موردی: دانش آموزان دبیرستانی شهر یاسوج)» به بررسی رفتارهای وندالیستی دانش آموزان شهر یاسوج پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد متغیرهای جنسیت، پایگاه اقتصادی-اجتماعی، موفقیت تحصیلی، محرومیت جنسی و... رابطه معناداری با رفتارهای وندالیستی دارند (راسخ و همکاران، ۱۳۹۳: ۱).

تیموری و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی تحت عنوان «وندالیسم و راهکارهای مقابله با آن»، تلاش نموده‌اند تا با ارائه تحلیل، این آسیب اجتماعی را موشکافی نماید. نگارندگان پژوهش را بر اساس نظریه اندیشمندان بزرگی چون کلارک، ویلیام گود، کوهن و... انجام داده‌اند (تیموری و همکاران، ۱۳۹۴: ۱).

قنبری و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل تأثیرگذار بروز در مبلمان شهری (مطالعه موردی: شهر تبریز)» به بررسی عوامل تأثیرگذار در مبلمان شهر تبریز پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد عوامل فردی و روانی، عوامل خانوادگی، عوامل اجتماعی، عوامل اقتصادی و درنهایت شرایط و وضعیت مکانی مهم‌ترین عوامل مؤثر در وندالیسم مبلمان شهر تبریز می‌باشند (قنبری و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۶۹).

کریمی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «تحلیل محتوای نمودهای وندالیستی دیوارنوشته‌های شهر کرمانشاه» به تحلیل محتوای نمودهای وندالیستی دیوارنوشته‌های شهر کرمانشاه پرداخته است. در این پژوهش محقق به جمع‌آوری یافته‌هایی در خصوص دیوارنویسی پرداخته که به گفته محقق متفاوت از یافته‌های دیگر پژوهش‌ها است، از جمله دیوارنویسی‌ها به شعرنویسی، اسم‌نویسی، یادگاری نویسی با اسپری، تبلیغ محصولات و تبلیغ کلاس‌های آموزشی، مسائل دینی، نکات آموزشی و... اشاره نموده است، در ضمن بیشترین آمار دیوارنوشته‌ها در مناطق متوسط شهر و بعد در مناطق بالای شهر و در آخر در منطقه اقتصادی پایین‌ترین شهر دیده شده‌اند (کریمی، ۱۳۹۵: ۸۲۷).

چایچی تبریزی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «بررسی میزان گرایش به رفتارهای وندالیستی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن در بین دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهر تبریز» به بررسی میزان گرایش به رفتارهای وندالیستی با متغیرهای احساس شکاف (ناکامی) اجتماعی، بیگانگی اجتماعی، بحران هویت، شبکه روابط اجتماعی و جنسیت به عنوان عوامل اجتماعی مرتبط با گرایش‌های رفتارهای وندالیستی پرداخت. نتایج تحقیق نشان داد که میان متغیرهای مذکور و گرایش به رفتارهای وندالیستی رابطه معناداری وجود دارد (چایچی، ۱۳۹۶: ۱).

مرادی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر کیفیت محیط شهری در رفتارهای وندالیستی در بین جوانان کرمانشاه» به این نتیجه رسیدند که فضاهای کرمانشاه از کیفیت مناسبی برخوردار نیست و نظارت جدی بر کیفیت خدمات شهری وجود ندارد (مرادی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱).

شربتیان و ایمنی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «تحلیل جامعه‌شناختی سلامت اجتماعی جوانان و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: جوانان ۱۸ تا ۳۰ سال در شهرستان قاین)» به این نتیجه رسیدند متغیرهای اجتماعی همچون سرمایه اجتماعی، امنیت اجتماعی، نشاط اجتماعی، کیفیت زندگی و رضایت از زندگی بر سلامت اجتماعی جوانان مشاهده می‌شود. بر اساس نتایج رگرسیون و الگوی تحلیل مسیر، متغیرهای رضایت از زندگی، نشاط اجتماعی و کیفیت زندگی تأثیر مستقیمی بر سلامت اجتماعی داشته‌اند که متغیر رضایت از زندگی با ضریب بتای ۰/۱۹ به‌طور مستقیم بیشترین تأثیر را داشته است (شربتیان و ایمنی، ۱۳۹۷: ۱۶۷).

نتایج پژوهش‌های مختلف نشان می‌دهد، بخش‌های مختلف جامعه در هر سال متحمل آسیب‌های گسترده و شدیدی از اعمال وندالیستی است و باوجود کامل نبودن اطلاعات و آمار مستند و ثبت‌شده در این حوزه، ارقام موجود حکایت از وسیع بودن خسارت‌های ناشی از اعمال وندالیستی در جامعه دارد. یافته‌ها در دیگر حوزه‌ها نیز نشان از آن دارند که شدت و وسعت وندالیسم در ایران ابعاد جدی و قابل توجهی دارد. موضوع دیگری که خارج از بحث خسارات مادی وندالیسم است، تبعات فرهنگی و اجتماعی آن است. ممکن است خساراتی که یک فرد به اموال عمومی یا امکانات شهروندان وارد می‌سازد از نظر مادی چندان هزینه‌ای نداشته باشد، اما نفس موضوع تبعات بسیار منفی را به همراه دارد. گسترش نگرش منفی و بدبینانه به جامعه، احساس کینه‌توزی و کاهش اعتماد از جمله تبعات مستقیم این موضوع است (دقاقله و کلهر، ۱۳۸۹: ۹۰-۸۹). همان‌گونه که مشاهده می‌شود، اغلب پژوهش‌هایی که در زمینه دیوارنویسی‌های شهری انجام گرفته، کمتر به تبلیغات انتخاباتی دیوارنویسی‌ها و طبقه‌بندی عوامل آن پرداخته‌اند و ویژگی پژوهش حاضر، تعیین نقش تبلیغات انتخاباتی و دسته‌بندی عوامل به وجود آورنده دیوارنویسی‌ها و نیز بررسی مقایسه‌ای دیوارنویسی در مناطق مختلف شهر است.

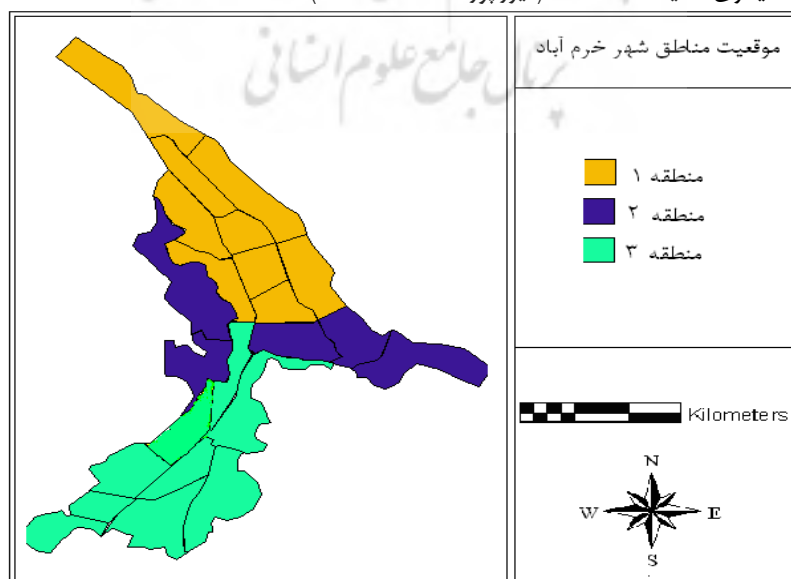
روش انجام پژوهش

روش تحقیق حاضر توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات اسنادی و پیمایشی است. به منظور بررسی دقیق‌تر موضوع، جامعه آماری تحقیق شامل جمعیت شهر خرم‌آباد طبق آمار سرشماری سال ۱۳۹۵ (۳۷۳.۴۱۶) که دارای ۳ منطقه، ۲۳ ناحیه و ۷۷ محله شهری است و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر بر اساس نمونه‌گیری خوشه‌ای انجام شد. برای سنجش پایایی از ضریب آلفای کرونباخ (۰/۸۳۹) و جهت روایی پرسش‌نامه از نظرسنجی کارشناسان امور شهری استفاده شده است. بدین‌صورت پرسشنامه‌ای به همراه نمای شماتیک (بررسی نقش تبلیغات انتخاباتی در دیوارنویسی‌های وندالیستی شهر خرم‌آباد طبق نظر کارشناسان امور شهری) با استفاده از روش والتز باسل (بدین صورت که متخصصان امور شهری «مربوط بودن»، «واضح بودن» و «ساده بودن» هر گویه را بر اساس یک طیف لیکرتی ۴ قسمتی از نظر خودشان از ۱ «مربوط نیست»، ۲ «نسبتاً مربوط است»، ۳ «مربوط است»، تا ۴ «کاملاً مربوط است» مشخص کردند) و سپس این پرسش‌نامه در اختیار خبرگان قرار گرفت. در این پژوهش سه شاخص (تبلیغات نامزدهای انتخاباتی، تبلیغات مشاغل و سایر دیوارنویسی‌ها) به عنوان مهم‌ترین شاخص‌های مطرح دیوارنویسی‌های وندالیستی در فضای عمومی شهر خرم‌آباد انتخاب شدند. سپس شاخص‌ها از طریق مدل ELECTERE رتبه‌بندی شدند.

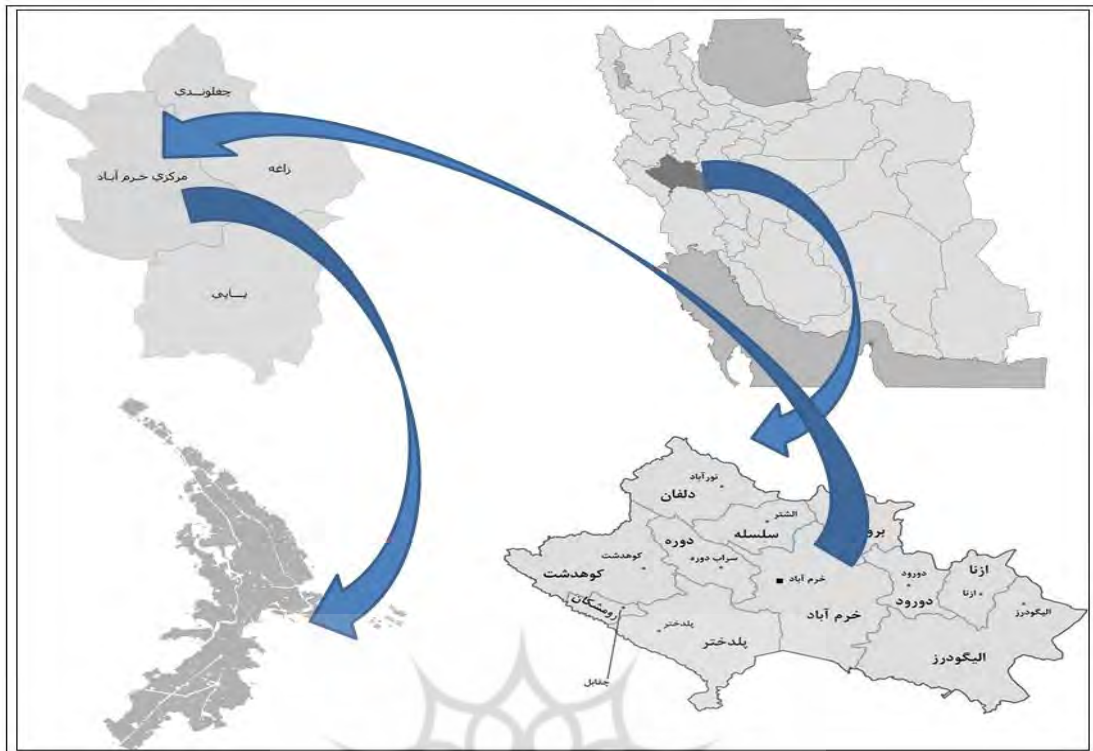
محدوده مورد مطالعه

شهر خرم‌آباد مرکز استان لرستان در ۴۸ درجه و ۲۱ دقیقه طول شرقی و ۳۳ درجه و ۲۹ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. مساحت شهر معادل ۳۸۸۵.۱ هکتار و جمعیت آن مطابق با سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ معادل با ۳۷۳.۴۱۶ نفر با ۱۱۱۲۴۰ خانوار، ۷۲۰۱۹ شاغل و ۹۹۹ بیکار بوده است (سایت مرکز آمار ایران به نشانی <https://www.amar.org.ir>). این شهر از ۳ منطقه و ۲۳ ناحیه شهری برخوردار می‌باشد. فاصله خرم‌آباد تا بروجرد ۱۱۰ کیلومتر، تا تهران ۴۹۰ کیلومتر و تا اهواز ۳۹۰ کیلومتر است که در مسیر شاهراه تهران-خوزستان قرار گرفته و دارای اهمیت ارتباطی و راهبردی است (سایت شهرداری خرم‌آباد).

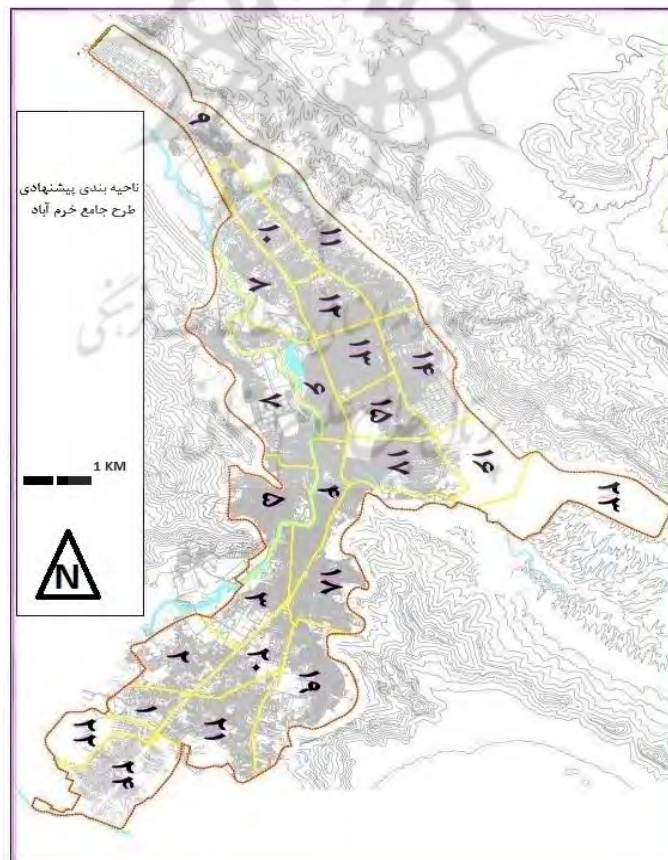
شهر خرم‌آباد در دره‌ای واقع است که از هر طرف به کوه و یا زمین‌های کشاورزی و باغات محدود می‌شود و توسعه شهر را بر دو سو یعنی شمال و جنوب شهر محدود کرده‌اند. شهر به صورت خطی و به طور عمده در جهت شمال و جنوب و در بستر عرصه‌های مسطح و وسیع این مناطق هدایت شده و به صورت کاملاً متراکم و فشرده با بافت قدیمی و شبکه معابر پر پیچ و خم و باریک می‌باشد (قنواتی و همکاران، ۱۳۸۸:۱۵). وضع قرار گرفتن کوه‌ها و دره‌ها به شهر موقعیت اقلیمی خاصی بخشیده و موجب جریان دائمی رودخانه خرم‌آباد در آن شده است و از آب و هوایی معتدل و نیمه مرطوب برخوردار می‌باشد. به خاطر همین عوامل محیطی و طبیعی مناسب، این شهر از دیرباز جاذب جمعیت بوده است. از طرفی دیگر همین عوامل طبیعی و محیطی باعث ایجاد موانعی در توسعه شهر خرم‌آباد شده است. مورفولوژی کنونی خرم‌آباد بیشتر متأثر از محیط آن است به صورتی که شهر در جاهایی که محیط اجازه داده است پیش رفته و آنجا که به پای کوه رسیده است، شهر به سمت دیگری کشیده شده است (میرزاپور، ۱۳۸۴: ۱۰۲-۱۰۳).

شکل ۳. موقعیت مناطق شهر خرم‌آباد

شکل ۴. موقعیت استان لرستان و شهر خرم‌آباد

شکل ۵. موقعیت نواحی شهر خرم‌آباد

یافته‌های پژوهش

طبق اطلاعات به دست آمده وضعیت داده‌های حاصل از پرسش‌نامه‌های پژوهش در شهر خرم‌آباد نشان می‌دهد که ۶۵/۱۲ درصد از کارشناسان امور شهری را مردان و ۳۴/۸۷ درصد را زنان تشکیل داده‌اند. میزان سن پاسخگویان ۳۵ درصد بین ۲۰-۳۰ سال، ۴۲ درصد ۳۰-۴۰ سال و ۲۳ درصد بیشتر از ۴۰ سال بوده‌اند که نشان می‌دهد بیشترین آمار را گروه سنی ۳۰-۴۰ سال تشکیل داده‌اند. از نظر میزان تحصیلات ۵۲ درصد کارشناسی و ۴۸ درصد کارشناسی ارشد و بالاتر بوده‌اند که بیشترین و کمترین میزان تحصیلات به ترتیب متعلق به مدرک کارشناسی و کارشناسی ارشد و بالاتر است.

پراکنش دیوارنویسی‌ها در ۳ منطقه شهری خرم‌آباد

به منظور بررسی دقیق‌تر موضوع تحقیق، سطح شهر خرم‌آباد به سه قسمت شمالی، میانی و جنوبی تقسیم و مورد بررسی قرار گرفت. سپس با استفاده از مدل ELECTERE پراکنش دیوارنویسی‌ها در ۳ منطقه شهری خرم‌آباد طبق مراحل زیر انجام شد.

مرحله اول: تعیین معیارها و گزینه‌ها و تشکیل ماتریس اولیه.

جدول ۱. ماتریس تصمیم‌گیری اولیه

گزینه‌ها	معیارها	تبلیغات نامزدهای انتخاباتی	تبلیغات مشاغل	سایر دیوارنویسی‌ها
منطقه ۱		۳۶۰۰	۴۰۰	۴۰۰
منطقه ۲		۳۶۰۰	۹۰۰	۱۰۰
منطقه ۳		۳۰۲۵	۶۲۵	۴۰۰
جمع		۱۰۲۲۵	۱۹۲۵	۹۰۰
جذر		۱۰۱۱۱	۴۳۸۷۴	۳۰

مرحله دوم: تبدیل ماتریس تصمیم‌گیری به یک ماتریس بی‌مقیاس.

$$r_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sqrt{\sum_{j=1}^m r_{ij}^2}} \quad .1$$

جدول ۲. ماتریس بی‌مقیاس

وزن‌ها	معیارها	تبلیغات نامزدهای انتخاباتی	تبلیغات مشاغل	سایر دیوارنویسی‌ها
	وزن	۰/۶۱	۰/۲۵	۰/۱۴

مرحله سوم: محاسبه وزن هر کدام از معیارها از طریق نرم‌افزار EXPERT CHOICE

جدول ۳. وزن نهایی معیارها

گزینه‌ها	معیارها	تبلیغات نامزدهای انتخاباتی	تبلیغات مشاغل	سایر دیوارنویسی‌ها
منطقه ۱		۶۰	۲۰	۲۰
منطقه ۲		۶۰	۳۰	۱۰
منطقه ۳		۵۵	۲۵	۲۰

Namzad Entekhabat	۰/۶۱	[Redacted]
Mashaghel	۰/۲۵	[Redacted]
Sayer Mashaghel	۰/۱۴	[Redacted]

شکل ۶. محاسبه وزن معیارهای تحقیق

مرحله چهارم: ایجاد ماتریس فاقد مقیاس موزون. برای این کار ماتریس ایجاد شده در مرحله پیشین در وزن هر کدام از معیارها (بردار W) ضرب می‌شود تا ماتریس فاقد مقیاس موزون به دست آید.

$$V = N_D \cdot W_{norm} = \begin{vmatrix} V_{11}, \dots & V_{1j}, \dots & V_{1n} \\ \vdots & \vdots & \vdots \\ V_{m1}, \dots & V_{mj}, \dots & V_{mn} \end{vmatrix} \quad W = \{w_1, w_2, \dots\} \approx (DM \text{ از } DM)$$

۲.

جدول ۴. ماتریس فاقد مقیاس موزون

گزینه‌ها	معیارها	تبلیغات نامزدهای انتخاباتی	تبلیغات مشاغل	سایر دیوارنویسی‌ها
منطقه ۱	۰/۵۹۴	۰/۱۰۴	۰/۶۶۷	
منطقه ۲	۰/۵۹۴	۰/۱۵۶	۰/۳۳۴	
منطقه ۳	۰/۵۴۴	۰/۱۳۰	۰/۶۶۷	

مرحله پنجم: مشخص نمودن مجموعه هماهنگی و ناهماهنگی برای هر زوج از گزینه‌های:

$$k, l = 1, 2, 3 \dots m; k = 1 \quad 3.$$

مجموعه شاخص‌های موجود $\{J | j = 1, 2, \dots, m\}$ را به دو زیرمجموعه متمایز هماهنگ (skl) و ناهماهنگ (Dkl) تقسیم می‌نماییم. مجموعه هماهنگ (skl) از گزینه‌های AK و AL مشتمل بر کلیه شاخص‌هایی خواهد بود که AK بر AL ارجحیت داده می‌شود، یعنی داشته باشیم: (R_{ij} با مطلوبیت افزایشی مفروض است).

$$Sk_l = \{J | j k J \geq R l j\} \quad 4.$$

و برعکس زیرمجموعه مکمل بنام مجموعه ناهماهنگ (Dkl) مجموعه‌ای از شاخص‌هاست که به ازای آن‌ها داشته باشیم:

$$D k l = \{J | R K j < r l j\} \quad 5.$$

$$D k l = J - Sk_l \quad 6.$$

مرحله ششم: محاسبه ماتریس هماهنگی. ارزش ممکن از مجموعه هماهنگی (skl) به وسیله اوزان موجود از شاخص‌های هماهنگ در آن مجموعه اندازه‌گیری می‌شود. یعنی معیار هماهنگی برابر با مجموعه اوزان (w_j) از شاخص‌هایی است که مجموعه SKL را تشکیل می‌دهند، بدین صورت معیار هماهنگی (IK, L) بین AK و AL بدین قرار است:

$$j = 1, j \quad I_{K,L} = 7.$$

معیار هماهنگی (IK, L) منعکس‌کننده اهمیت نسبی از AK در رابطه با AL است. به طوری که:

$$O \leq IK, L \leq 1$$

بنابراین ارزش‌های متوالی از معیارهای IK, L ($IK, L = 1, 2, \dots, M, K=L$) تشکیل ماتریس نامتقارن هم‌آهنگی (I) را می‌دهند.

جدول ۵. ماتریس هماهنگ

		۳	۲	۱	
		۰/۷۵	۰/۷۵		۱
۱/۳۳	۴	۰/۳۹		۰/۷۵	۲
			۰/۶۱	۰/۷۵	
					ماتریس هماهنگ

مرحله هفتم: محاسبه ماتریس ناهماهنگی. معیار ناهماهنگی (نظیر به مجموعه DK,L) نشان‌دهنده شدت بدتر بودن ارزیابی AK در رابطه با AL است.

این معیار NIKL با استفاده از عناصر ماتریس V (امتیازات وزین شده) به ازای مجموعه ناهماهنگ DK,L محاسبه می‌گردد. بدین ترتیب:

$$NI_{K,L} = jcdk, l \quad .8$$

$$JcDKL \quad .9$$

$$NI_{K,L} = \text{MAX} | V_{KI} - V_{LI} | \quad J \in j \quad .10$$

جدول ۶. ماتریس ناهماهنگ

		۳	۲	۱	
		۰	۰		۱
۰	۳	۰		۱	۲
			۱	۱	
					ماتریس ناهماهنگ

مرحله هشتم: مشخص نمودن ماتریس هماهنگ مؤثر. ارزش‌های IK,L از ماتریس هماهنگ باید نسبت به یک ارزش آستانه سنجیده شوند. تا شانس ارجحیت AK بر AL بهتر مورد قضاوت واقع شود.

$$IK, L > I$$

=I مجموع درایه‌های ماتریس هماهنگی تقسیم بر تعداد درایه‌های ماتریس هماهنگی.

جدول ۷. ماتریس هماهنگ مؤثر

		۳	۲	۱	
		۱	۱		۱
		۱		۰	۲
			۰	۰	۳
					ماتریس هماهنگ مؤثر

مرحله نهم: مشخص نمودن ماتریس ناهماهنگ مؤثر. عناصر NIKL از ماتریس ناهماهنگ نیز همچون در قدم ششم باید نسبت به یک ارزش آستانه سنجیده شوند. این ارزش آستانه N I مجموع درایه‌های ماتریس ناهماهنگی تقسیم بر تعداد درایه‌های ماتریس ناهماهنگی است.

جدول ۸. ماتریس ناهماهنگ مؤثر

		۳	۲	۱	
		۱	۱		۱
		۱		۰	۲
			۰	۰	۳
					ماتریس ناهماهنگ مؤثر

مرحله دهم: مشخص نمودن ماتریس کلی و مؤثر (Buchanan, 1999).

HK, L = FK, L. GK.L. 11

جدول ۹. ماتریس نهایی

نتایج	جواب نهایی	باخت	برد	۳	۲	۱	
تبلیغات نامزدهای انتخاباتی	۲	۰	۲	۱	۱	۱	
تبلیغات مشاغل	۰	۱	۱	۱		۰	ماتریس نهایی
سایر دیوارنویسی‌ها	-۲	۲	۰		۰	۰	۳

همان‌طور که نتیجه ارزیابی مدل نشان می‌دهد تبلیغات نامزدهای انتخاباتی به عنوان وندالیسم در فضاهای عمومی شهر خرم‌آباد نشان داده شده است و بعد از آن به ترتیب تبلیغات مشاغل و سایر دیوارنویسی‌ها عنوان شده‌اند. به همین منظور با مشاهدات میدانی دقیق به بررسی هر عامل و تشریح آن به صورت عینی و تأییری که بر روی وندالیسم در فضای عمومی شهر دارند، می‌پردازیم.

۱- دیوارنویسی‌های مربوط به تبلیغات نامزدهای انتخاباتی

لازم به ذکر است که به منظور برداشته‌های واقعی‌تر، مشاهدات این تحقیق ۱ سال پس از انتخابات مجلس شورای اسلامی و تبلیغات آن و چندین ماه قبل از انتخابات شوراهای شهر، انجام گرفته است. با توجه به گذشتن انتخابات مجلس شورای اسلامی، هنوز تبلیغات غیرقانونی کاندیداهای سابق بر درودیوار شهر خرم‌آباد مشهود است. شکل (۷) بخشی از تبلیغات نامزدهای انتخاباتی شهر خرم‌آباد را بر دیوارهای شهری نشان می‌دهد، به منظور حفظ نام کاندیداهای محترم روی نام آن‌ها خط کشیده شده است.

شکل ۷. بخشی از تبلیغات نامزدهای انتخاباتی شهر خرم‌آباد بر دیوارهای شهری

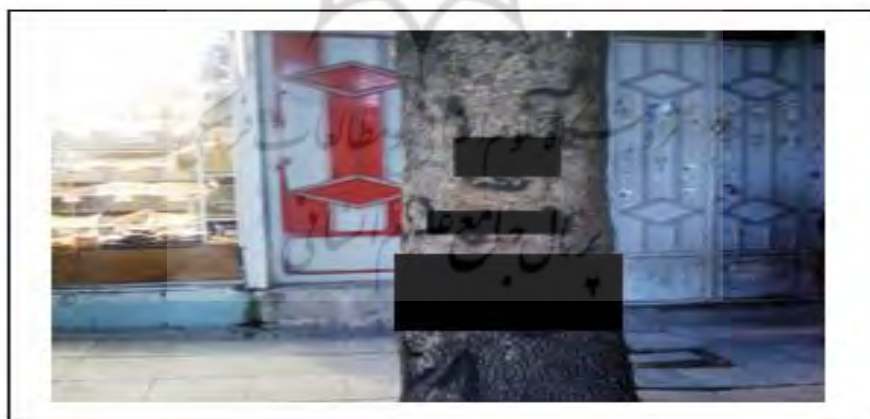
بنا بر بررسی‌های انجام‌گرفته بیش از ۵۸/۳۳ درصد دیوارنویسی‌های شهر خرم‌آباد مربوط به تبلیغات نامزدهای انتخاباتی می‌باشد که درصد بسیار بالایی است و این در صورتی است که این‌گونه تبلیغات غیرقانونی و غیرمجاز محسوب می‌شود. بر اساس ماده ۵۷ قانون استفاده از هرگونه شعار نوشته به منظور تبلیغات به نفع یا علیه کاندیدا (پوستر، دیوارنویسی) غیرمجاز و خلاف قانون است (جدول تبلیغات انتخاباتی یازدهمین دوره مجلس شورای اسلامی).

شکل ۸. دیوارنویسی ستادهای تبلیغاتی در کنار اطلاعیه شهرداری، مبنی بر ممنوعیت دیوارنویسی

شکل ۹. دیوارنویسی ستادهای تبلیغاتی بر دیواره‌های امامزاده زید ابن علی

شکل ۱۰. دیوارنویسی ستادهای تبلیغاتی بر روی تنه درختان

همان‌گونه که از شکل‌های شماره ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱ قابل مشاهده است. محل‌های دیوارنویسی نامزدهای انتخاباتی، شامل هر دیواری، از جمله دیوار امامزاده، روی پل‌های فلزی و حتی تنه درختان است.

شکل ۱۱. دیوارنویسی ستادهای تبلیغاتی بر دیواره‌های پل‌ها

۲- دیوارنویسی‌های مربوط به تبلیغات مشاغل

به لحاظ درصد فراوانی دیوارنویسی در شهر خرم‌آباد، دومین دسته دیوارنویسی‌ها مربوط به تبلیغات مشاغلی همچون، لوله بازکنی، تخریب ساختمان، فروش معدن‌یاب‌ها و جدیداً نیز استخاره و دعا است (شکل ۱۲، نمونه‌هایی از این‌گونه تبلیغات را نشان می‌دهد). بر اساس مشاهدات انجام‌گرفته حدود ۲۵ درصد دیوارنویسی‌های کل شهر مربوط به این گروه از دیوارنویسی‌ها بوده است.

شکل ۱۲. دیوارنویسی‌های مربوط به تبلیغات مشاغل

۳- سایر دیوارنویسی‌های وندالیستی (یادگاری و ...)

همان‌گونه که ذکر شد، بیشترین فراوانی دیوارنویسی‌های شهر خرم‌آباد مربوط به تبلیغات نامزدهای انتخاباتی و سپس تبلیغات مشاغل است و کمترین درصد دیوارنویسی‌های این شهر مربوط به سایر دیوارنویسی‌ها است. این نوع دیوارنویسی‌ها نیز مشتمل بر یادگاری‌ها، اسامی افراد، طرفداری از تیم‌های فوتبال، اشعار و ... است (شکل شماره ۱۲ و ۱۳). ۱۶/۶ درصد کل دیوارنویسی‌های مشاهده شده در شهر خرم‌آباد مربوط به این دسته از انواع دیوارنویسی‌ها بوده است که کمترین مقدار نسبت به دیگر انواع دیوارنویسی‌ها است.

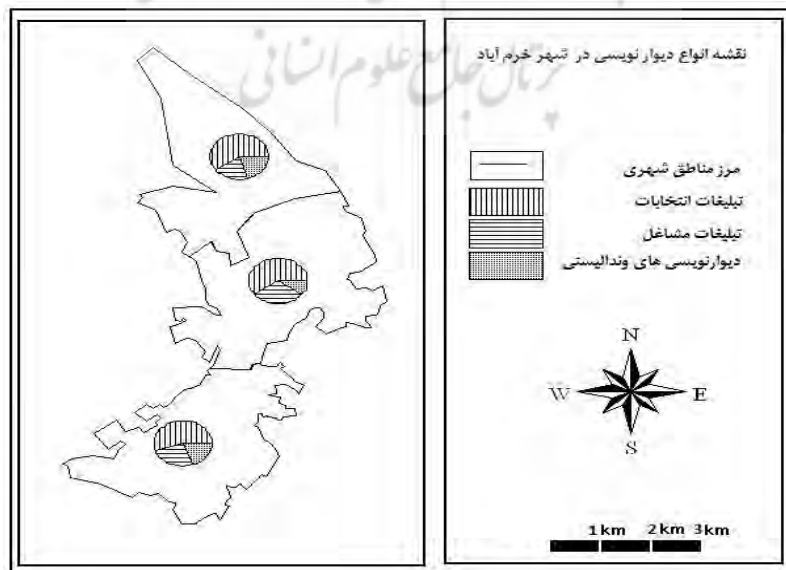

شکل ۱۳. بخشی از دیوارنویسی‌های وندالیستی در شهر خرم‌آباد

شکل ۱۴. بخشی از دیوارنویسی‌های وندالیستی در شهر خرم‌آباد

شکل ۱۵. نقشه انواع دیوارنویسی در شهر خرم‌آباد

بحث و نتیجه‌گیری

فضای عمومی شهری صحنه‌ای است که داستان زندگی جمعی در آن گشوده می‌شود و در این فضا فرصت آن وجود داد که برخی از مرزهای اجتماعی شکسته شده و برخوردهای از پیش تدوین نیافته اتفاق افتاده و افراد در یک محیط اجتماعی جدید باهم ارتباط برقرار کنند. وندالیسم یکی از عوامل مخل نظم و امنیت عمومی خصوصاً در شهرها و فضاهای عمومی شهر است. وندال‌ها اموال، محیط و عوامل انسانی را آماج اقدامات تخریبی خود قرار می‌دهند، آن‌ها از طریق ویرانگری، وحشی‌گری، شرارت، خرابکاری و باج‌گیری به فعالیت‌های خود جهت می‌دهند.

یکی از جنبه‌های وندالیسم نقش تبلیغات انتخاباتی دیوارنویسی‌ها در فضاهای عمومی شهر است؛ بنابراین هدف اصلی پژوهش حاضر نقش تبلیغات انتخاباتی در دیوارنویسی‌های وندالیستی فضاهای عمومی شهر خرم‌آباد و نیز روش‌های کنترل و مقابله با آن است. روش تحقیق حاضر توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات اسنادی و پیمایشی است. به منظور بررسی دقیق‌تر موضوع، جامعه آماری تحقیق شامل جمعیت شهر خرم‌آباد طبق آمار سرشماری سال ۱۳۹۵ (۳۷۳.۴۱۶) که دارای ۳ منطقه، ۲۳ ناحیه و ۷۷ محله شهری است و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر بر اساس نمونه‌گیری خوشه‌ای انجام شد. نتایج نهایی پژوهش نشان داد که بیشترین دیوارنویسی‌هایی که موجب از بین رفتن حقوق شهروندان و نیز صدمه به مبلمان شهری شده، مربوط به تبلیغات انتخاباتی نامزدهای این شهر بوده است و دیوارنویسی‌های وندالیستی کمترین مقدار را به خود اختصاص داده است. بنا بر بررسی‌های انجام‌گرفته بیش از ۵۸/۳۳ درصد دیوارنویسی‌های شهر خرم‌آباد مربوط به تبلیغات نامزدهای انتخاباتی (خصوصاً مجلس) است که درصد بسیار بالایی است و این در صورتی است که این‌گونه تبلیغات غیرقانونی و غیرمجاز است. نتایج نشان داد که در اکثر مناطق دیوارنویسی‌ها عموماً توسط وندالیست‌ها انجام می‌گیرد که از قشرهای فقیر و حاشیه‌نشین شهری هستند؛ اما اینکه آیا دیوارنویسی‌های تبلیغاتی نامزدهای انتخاباتی را می‌توان جزء اعمال وندالیستی به حساب آورد؟

با توجه به منع قانونی این نوع تبلیغات، متأسفانه این‌گونه دیوارنویسی‌ها چهره شهر را زشت و نازیبا نموده است. ضایع شدن حقوق افراد و زشت نمودن دیوارهای منازل شخصی و نیز فضاهای عمومی پیامد تبلیغات چندروزه ستادهای انتخاباتی برخی نامزدهاست که متأسفانه پس از گذشت بیش از یک سال از آخرین انتخابات (مجلس یازدهم) هنوز آثار آن بر روی دیوارهای شهر پابرجاست. به نظر می‌رسد که عدم پیگیری‌های مسئولین مربوطه و سهل‌انگاری‌ها به این مسئله دامن زده و باوجود نصب اطلاعیه‌هایی مبنی بر برخورد قانونی با دیوارنویسی و نصب اعلامیه، این اعمال زشت ادامه داشته و هرروز چهره شهر را زشت‌تر از دیروز می‌نماید.

در پژوهش‌هایی که در زمینه دیوارنویسی‌های شهری صورت گرفته کمتر به نقش تبلیغات انتخاباتی دیوارنویسی‌ها پرداخته شده است، به طوری که در میان منابع مورد بررسی تنها در پژوهشی تحت عنوان "تحلیل محتوای نمودهای وندالیستی دیوارنوشته‌های شهر کرمانشاه" (۱۳۹۵) به تحلیل محتوای نمودهای وندالیستی دیوارنوشته‌ها (شعارنویسی، اسم‌نویسی، یادگاری نویسی با اسپری، تبلیغ محصولات و تبلیغ کلاس‌های آموزشی، مسائل دینی، نکات آموزشی و ...) و نیز توزیع مکانی دیوارنوشته‌ها پرداخته است.

ویژگی پژوهش حاضر، نقش تبلیغات انتخاباتی دیوارنویسی‌های وندالیستی در فضاهای عمومی شهری است. همچنین نتایج به دست آمده از دیگر تحقیقات، عموماً دیوارنویسی‌های وندالیستی بیشترین نوع دیوارنوشته‌ها را به خود اختصاص داده، اما نتایج تحقیق حاضر نشان می‌دهد که بیشترین دیوارنویسی‌ها مربوط به تبلیغات نامزدهای انتخاباتی بوده است که این موضوع تاکنون در هیچ پژوهش دیگری عنوان نشده است.

راهکارها

با توجه به یافته‌های تحقیق راهکارهای نیز بر همین اساس ارائه می‌گردد:

- ✓ پیگیری و برخورد شدید مراجع قضایی با متخلفان بر اساس قانون؛
- ✓ با توجه به اینکه بیشترین دیوارنویسی‌های شهر مربوط به ستادهای انتخاباتی کاندیداها است، افراد به راحتی قابل شناسایی بوده و اقدامات خلاف قانون به راحتی قابل پیگرد هستند؛
- ✓ جدای از پیگیری و شکایت‌هایی که شهرداری می‌تواند انجام دهد، متأسفانه کمتر اقدامی در زمینه پاک‌سازی این‌گونه دیوارها انجام می‌گیرد، بنابراین پاک‌سازی این‌گونه تبلیغات (بلافاصله) می‌بایست در دستور کار شهرداری قرار گیرد؛
- ✓ تبلیغات رسانه‌های جمعی و نیز محکوم کردن این اعمال در رسانه‌های مختلف و تشریح تأثیرات منفی این‌گونه دیوارنویسی‌ها بر چهره شهرها، می‌تواند تا حدودی از مقدار این دیوارنویسی‌ها بکاهد؛

- ✓ همچنین به منظور جلوگیری و کاهش دیوارنویسی‌های مرتبط با مشاغل و اصناف نیز پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:
- ✓ تبلیغات صاحبان مشاغل به عنوان دومین عامل دیوارنویسی‌ها در شهر خرم‌آباد نیز همانند مورد قبلی قابل پیگیری است چراکه در کنار این دیوارنویسی‌ها شماره تلفن و یا آدرس افراد نوشته شده است و افراد خاصی به راحتی قابل شناسایی و پیگرد هستند؛
- ✓ اطلاع‌رسانی به شهروندان و ارائه آموزش‌های لازم در زمینه آثار مخرب دیوارنویسی، موجب عدم استقبال شهروندان از صاحبان مشاغلی که به دیوارهای شهری صدمه وارد کرده‌اند می‌گردد که در نهایت موجب کاهش این نوع دیوارنویس‌ها خواهد شد.
- ✓ به منظور جلوگیری از دیوارنویسی‌های با تبلیغات انتخاباتی و ندالیستی پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:
- ✓ بنابر مشاهدات صورت گرفته، بیشترین دیوارنویسی‌ها مربوط به سطوح و دیوارها با رنگ روشن و مسطح بوده است، لذا با ایجاد نقاشی‌های مناسب بر روی دیوارهای مذکور می‌توان تا حدودی از این‌گونه دیوارنویسی‌ها (خصوصاً دیوارنویسی‌های وندالیستی) کاست.
- ✓ انجام مطالعات بیشتر در زمینه عوامل جامعه‌شناختی این‌گونه دیوارنویسی‌ها و همچنین بررسی اثرات روانی دیوارنویسی بر عابرین و شهروندان می‌تواند مسئولین شهری و استانی را در جهت برخورد صحیح و ریشه‌ای با این‌گونه اعمال یاری نماید.

منابع

۱. افروغ، عماد، (۱۳۷۷)، *فضا و نابرابری اجتماعی؛ ارائه الگویی برای جدائی‌گزینی فضائی و پیامدهای آن*، تهران: انتشارات دانشگاه تربیت مدرس.
۲. بخارایی، احمد، (۱۳۸۶)، *جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی*، تهران: نشر پژوهاک جامعه.
۳. پاکزاد، جهان‌شاه، (۱۳۸۵)، *مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری*، نشر وزارت مسکن و شهرسازی.
۴. تیموری، جواد، راستین، محمد، ذوالفقاری، سلمان، (۱۳۹۴)، *وندالیسم و راهکارهای مقابله با آن*، دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم رفتاری و اجتماعی، تهران: موسسه سرآمد همایش کارین.
۵. چایچی تبریزی، نگار، (۱۳۹۶)، *بررسی میزان گرایش به رفتارهای وندالیستی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن در بین دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهر تبریز*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد گروه علوم اجتماعی، به راهنمایی دکتر حسین بنی فاطمه، دانشگاه تبریز.
۶. حیدری، زینب، بیگدلو، فاطمه، حسنی شوره، طیبه، (۱۳۹۵)، *بررسی پدیده وندالیسم از منظر جامعه‌شناسی*، اولین کنگره ملی توانمندسازی جامعه در حوزه جامعه‌شناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران: مرکز توانمندسازی مهارت‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه.
۷. خاکپور، براتعلی، حسینی، سید مصطفی، (۱۳۹۳)، *بررسی و ارزیابی علل گرایش به رفتارهای وندالیستی در محیط‌های شهری*، فصلنامه دانش انتظامی خراسان رضوی، دوره ششم، شماره ۲۶: ۴۹-۷۲.
۸. دققله، عقیل، کلهر، سمیرا، (۱۳۸۹)، *آسیب‌های شهری در تهران (وندالیسم، دختران فراری، زنان سرپرست خانوار و تکدی‌گری)*، زیر نظر اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، تهران: نشر جامعه‌شناسان.
۹. رضویان، محمدتقی، بیرانوند زاده، مریم، علیزاده، دانا، تیموری، سمیه، (۱۳۹۲)، *تحلیلی بر جایگاه فضاهای عمومی در شهر خلاق*، قشم: اولین همایش ملی شهر خلاق: ایده‌ها و چالش‌ها در ایران.
۱۰. رفیعیان، مجتبی، سیفانی، مهسا، (۱۳۸۴)، *فضاهای عمومی شهری؛ بازنگری و ارزیابی کیفی*، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۳: ۳۵-۸۲.
۱۱. رضانی، ناصر، (۱۳۷۵)، *بررسی موردی عوامل مؤثر بر پیدایش رفتارهای وندالیستی در میان برخی پسران ۸ تا ۱۶ سال ساکن تهران*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
۱۲. رهنمایی، محمدتقی، اشرافی، یوسف، (۱۳۸۶)، *فضاهای عمومی شهر و نقش آن در شکل‌گیری جامعه مدنی از دیدگاه برنامه‌ریزی شهری*، نشریه جغرافیا، سال پنجم، شماره ۱۴ و ۱۵: ۲۳-۴۵.
۱۳. راسخ، کرامت اله، عباسی نصرآباد سفلی، عبدالرسول، (۱۳۹۳)، *عوامل اجتماعی تأثیرگذار بر گرایش به خرابکاری (مطالعه موردی: دانش‌آموزان دبیرستانی شهر یاسوج)*، فصلنامه انتظام اجتماعی، سال ششم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۳: ۱-۲۴.
۱۴. سایت شهرداری خرم‌آباد به نشانی <http://www.khorramabad.ir>، تاریخ بازدید: ۱۴۰۰/۰۴/۳۱.
۱۵. سایت مرکز آمار ایران به نشانی <https://www.amar.org.ir>، تاریخ بازدید: ۱۴۰۰/۰۴/۳۱.

۱۶. شربتیان، محمدحسن، ایمنی، نفیسه، (۱۳۹۷)، *تحلیل جامعه‌شناختی سلامت اجتماعی جوانان و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: جوانان ۱۸ تا ۳۰ سال در شهرستان قاین)*، مجله جامعه‌شناسی کاربردی، بهار ۱۳۹۷، شماره ۶۹: ۱۶۷-۱۸۸.
۱۷. شاکری‌نیا، ایرج، (۱۳۹۰)، *بررسی اثر فضای سبز شهری بر رفتارهای وندالیستی، پرخاشگرانه و نوع دوستانه نوجوانان شهر رشت*، سومین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.
۱۸. صالحی، اسماعیل، (۱۳۸۶)، *نقش آسایش محیطی فضاهای شهری در پیشگیری از ناهنجاری‌های رفتاری*، مجله محیط‌شناسی، سی و سوم، شماره ۴۴: ۹۴-۸۳.
۱۹. عبدالله‌خانی، علی، (۱۳۸۶)، *تبیین مسئله وندالیسم و راهبرد مقابله با آن*، فصلنامه امنیت، دوره ششم، شماره ۱: ۷-۳۰.
۲۰. علوردی‌نیا، اکبر، شارع‌پور، محمود، رحمانی، سحر، (۱۳۹۲)، *تبیین رفتارهای وندالیستی از دیدگاه نظریه‌های آنومی- فشار مطالعه دانشجویان دانشگاه مازندران*، مجله مطالعات اجتماعی ایران، زمستان ۱۳۹۲، شماره ۲۴: ۸۳-۱۰۹.
۲۱. فتحی، سروش، محمدی، حامد، (۱۳۹۰)، *شهرنشینی، بیگانگی اجتماعی و رفتارهای وندالیستی جوانان*، فصلنامه پژوهش اجتماعی، شماره ۱۳: ۱۵۷-۱۷۱.
۲۲. فدایی، حسن، (۱۳۸۷)، *تخریب اموال شهری در قوانین و مقررات و نقش بازدارنده مدیریت‌های محلی*، ماهنامه اطلاع‌رسانی، آموزشی و پژوهشی، شماره ۲۵: ۱۲۰-۱۳۶.
۲۳. فرهنگ لانگمن، (۲۰۰۳)، *تهران: نشر سپاهان انقلاب*.
۲۴. قنبری، ابوالفضل، طاهونی، مهدیه، قادری، ناصر، (۱۳۹۵)، *بررسی عوامل تأثیرگذار بروز در میلمان شهری (مطالعه موردی: شهر تبریز)*، مجله پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، دوره ۴، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۵: ۵۶۹-۵۸۶.
۲۵. قنوتی، عزت‌الله... و قلمی، شبنم و عبدلی، اصغر (۱۳۸۸)، *توانمندسازی مدیریت بحران شهری در جهت کاهش بلایای طبیعی (زلزله)*، نمونه موردی: شهر خرم‌آباد؛ فصلنامه جغرافیای طبیعی، سال اول، شماره ۴: ۱۵-۲۴.
۲۶. کاشانی‌جو، خشایار، (۱۳۸۹)، *بازشناخت رویکردهای نظری به فضاهای عمومی شهری*، نشریه هویت شهر، دوره چهارم، شماره ۶: ۹۵-۱۰۶.
۲۷. کریمی منجر موئی، یزدان، فرهمند، مهناز، (۱۳۹۵)، *وندالیسم و جوانان (مطالعه موردی: جوانان ۱۵ تا ۲۰ ساله شهر لردگان)*، فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی، دوره پنجم، شماره ۲: ۲۰۲-۱۸۷.
۲۸. کریمی، کامبیز، (۱۳۹۵)، *تحلیل محتوای نموده‌های وندالیستی دیوانه‌نویس‌های شهر کرمانشاه*، اولین همایش بین‌المللی اقتصاد شهری (با رویکرد اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل)، اردیبهشت ۱۳۹۵: ۱-۱۲.
۲۹. محسنی تبریزی، علیرضا، (۱۳۷۴)، *بررسی علل وندالیسم در شهر تهران و راه‌های پیشگیری و درمان آن*، تهران، مرکز مطالعات اسناد و مدارک ملی ایران.
۳۰. محسنی تبریزی، علیرضا، (۱۳۸۳)، *وندالیسم*، نشر دانشگاه تهران.
۳۱. محسنی، رضا علی، (۱۳۸۸)، *اولویت‌بندی آسیب‌ها و مسائل شهری در ایران (مطالعه موردی: شهر گرگان)*، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره ۳: ۲۳ تا ۴۲.
۳۲. مدنی‌پور، علی، (۱۳۷۹)، *طراحی فضای شهری، نگرشی بر فرآیندی اجتماعی و مکانی*، ترجمه فرهاد مرتضائی، شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.
۳۳. مرادی، افسانه، نوروزی، میلاد، نقدی چقاگنجی، سجاده، باوری، سمیرا، (۱۳۹۶)، *بررسی تأثیر کیفیت محیط شهری بر رفتارهای وندالیستی در بین جوانان کرمانشاه*، اولین همایش ملی زنان، بازاریابی شهری و توسعه پایدار، کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه: ۹-۱.
۳۴. میرزاپور، سلیمان، (۱۳۸۴)، *علل گسترش فیزیکی شهر خرم‌آباد*، پایان‌نامه کارشناسی گروه جغرافیا، به راهنمایی دکتر براتعلی خاکپور، دانشگاه فردوسی مشهد.
۳۵. نوی، سید عبدالحسین، ملتفت، حسین و براتیان، علی رحیم، (۱۳۹۰)، *بررسی عوامل مؤثر در بروز رفتارهای وندالیستی در میان دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان ایزد*، مجله جامعه‌شناسی کاربردی، دوره بیست و دوم، شماره ۱۳: ۸۳-۱۰۰.
۳۶. نواح، عبدالرضا، کوپایی، محمدباقر، (۱۳۹۱)، *عوامل اجتماعی و شخصیتی مؤثر بر گرایش به وندالیسم خرابکاری در بین دانش‌آموزان دبیرستانی شهر اهواز*، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، دوره چهارم، شماره ۲: ۱۳۱-۱۴۳.

۳۷. یشمی، نگین و اخوان گوران، شیوا، (۱۳۹۲)، توسعه شهری پایدار: اخردنس و نقش آن در کنترل وندالیسم، همایش ملی معماری پایدار و توسعه شهری: ۱۰-۱.

38. Buchanan, J., Shepperd, P.H. and Vanderpooten, D. (1999). *Project Ranking Using the ELECTRE Method*, Hamilton: Publisher Department of Management Systems, University of Waikato.
39. Philip, Mishael. (1993). *Compus vandalism: Lts Move the Graffition thewall*, Juornal of Black Issue in higher education, 10(16): 30e31.
40. Lowenstein, Carlos. (1986). Vandalismin School, Juornal of Healt at- schools, 2(3): 12e73.
41. Lynch, Kevin. (1972). *The openness of open*, Arts of environment, Aidan Ellis, Australia.
42. Moser, Gimmy. (1988). *vandalism in urban public telephones*, Juornal of Eenvairomental social psychology, vol. 8, N. 4: 80e91.
43. Salehi, Ebrahim. (2006). "*Role of Urban Planning Codes and Regulations in Fulfillment of Good City and Sustainable Urban Development (case Study: Tehran)*", Tehran: Ministry of Housing and urban planning.
44. Wilson, P. Healy, P. (1986). *Graffiti and vandalism*, Australian institute of criminology, Canberra.
45. Yavuz, A. and Kuloglu, N. (2010). *An Experimental study on Vandalism: Trabzon Parks*, Scietific Research and Essays, Vol. 5: 2463e2471.

